

تاریخچه اکتشاف نفت در اقلیم کردستان

بیش از صد سال است که نفت در این منطقه جغرافیایی که امروز به نام اقلیم کردستان شناخته می‌شود، کشف شده است، اما روند توسعه آن تا پس از قیام مردم اقلیم کردستان بر علیه حکومت بعث در سال ۱۹۹۱ متوقف مانده بود. در اکتبر سال ۱۹۹۳، احزاب اقلیم کردستان تصمیم به تأسیس کمیته عالی پروژه‌های ویژه گرفتند. وظیفه این کمیته تلاش برای استخراج نفت اقلیم کردستان، به‌ویژه در مناطق تق تق و شیواشوک بود.

برای نخستین بار، در تاریخ ۱۹۹۴/۱۲/۲۶ اولین گالن نفت به‌صورت ابتدایی از چاه نفتی شیواشوک استخراج شد. پیش از سقوط رژیم بعث در عراق و در تاریخ ۲۰۰۲/۷/۱۷، نخستین قرارداد نفتی میان حکومت اقلیم _ اداره سلیمانیه^۱ _ و شرکت Genel Energy برای توسعه میدان نفتی تق تق امضا شد. این قرارداد، اولین قرارداد نفتی در تاریخ اقلیم کردستان بود که با یک شرکت خارجی به امضا رسید.

پس از سقوط رژیم بعث در عراق، برای نخستین بار حزب دموکرات اقلیم کردستان از طریق اداره اربیل، اقدام به امضای چندین قرارداد نفتی با شرکت‌های خارجی کرد.

در تاریخ ۲۰۰۴/۶/۲۵، حکومت اقلیم _ اداره اربیل _ سه قرارداد نفتی با شرکت نیروژی DNO برای فعالیت در میدان‌های نفتی تاوکی، اربیل و دهوک در استان‌های دهوک و اربیل امضا کرد. این اقدام، نخستین مشارکت رسمی اداره اربیل در امضای قراردادهای نفتی از سوی حزب دموکرات اقلیم کردستان در حوزه تولید نفت بود.

قرارداد نفتی دیگری میان اداره سلیمانیه و شرکت Western Zagros برای فعالیت در میدان نفتی کرده‌میر در تاریخ ۲۰۰۶/۵/۴ امضا شد.

^۱ قبل از تشکیل حکومت اقلیم کردستان، اقلیم به صورت دو اداره مجزا بود. اداره اربیل با حزب دمکرات اقلیم کردستان (پارتی) بود و اداره سلیمانیه با حزب اتحادیه میهنی کردستان (یکیتی) بود.

آغاز گسترش بخش نفت و گاز اقلیم از زمانی شروع شد که چارچوب جغرافیایی اقلیم کردستان به چندین بلوک کوچک تقسیم شد. تعداد این بلوک‌ها ابتدا ۴۸ بلوک در ۸ منطقه نفتی اقلیم بود و بعدها به ۵۷ بلوک افزایش یافت.

این تقسیم‌بندی، توجه سیاست‌گذاری بسیاری از شرکت‌های خارجی را به خود جلب کرد و به‌طور هم‌زمان روند توسعه، احیا و سرمایه‌گذاری در بخش نفت اقلیم آغاز شد.

در سال ۲۰۰۶، وزارت منابع طبیعی حکومت اقلیم کردستان تأسیس شد و یک سال بعد، قانون نفت و گاز از سوی پارلمان اقلیم کردستان تصویب گردید.

از این زمان به بعد، شرکت‌های خارجی فعال در حوزه نفت به‌صورت گسترده وارد اقلیم کردستان شدند و تا سال ۲۰۱۴، ده‌ها شرکت بزرگ و شناخته‌شده قراردادهایی با وزارت منابع طبیعی حکومت اقلیم امضا کردند که

مهم‌ترین آن‌ها عبارت بودند از **Western Zagros, DNO, Pet Oil, Genel Energy**

پس از سال ۲۰۰۹ نیز ۱۶ شرکت جدید وارد اقلیم شدند که از مشهورترین آن‌ها می‌توان به **Hunt, Dana Gas, Gulf Keystone, Oil** اشاره کرد. بعدها نیز شرکت‌هایی مانند **Gazprom, Chevron, ExxonMobil** وارد فرآیند نفتی اقلیم کردستان شدند.

فعالیت این شرکت‌ها به شکل‌های مختلفی در حوزه اکتشاف، بررسی، حفاری و استخراج نفت انجام شد. تا سال ۲۰۱۴ بیش از ۱۸۰ عملیات حفاری صورت گرفت که ۵۵ تا ۶۰ درصد آن‌ها نتایج موفقیت‌آمیز داشتند.

از سال ۲۰۱۴ به بعد، با تکمیل بیشتر مراحل فرآیند نفتی (قرارداد، اکتشاف، کشف، حفاری، استخراج و صادرات) و حرکت به سمت اقتصاد مستقل و آغاز صادرات نفت از طریق خط لوله اقلیم، صنعت نفت اقلیم کردستان وارد مرحله‌ای جدیدی شد.

از همین جا بود که دولت عراق تصمیم به قطع و مسدودسازی سهم بودجه اقلیم کردستان گرفت. اکنون ۱۷ سال از آن زمان گذشته است، اما مسئله مالی و نفتی میان حکومت اقلیم و دولت مرکزی عراق هنوز به یک مسیر پایدار و حل شده نرسیده است.

حجم و درآمد صادرات نفت اقلیم کردستان از طریق خط لوله جیهان (۲۰۱۴ - ۲۰۲۵)

اول: صادرات مستقل (۲۰۱۴ - ۲۰۲۳/۳/۲۵)

پس از سال ۲۰۱۴ تا تاریخ ۲۰۲۳/۳/۲۵، حکومت اقلیم توانسته است به صورت مستقل و از طریق خط لوله، نفت اقلیم را به بندر جهانی جیهان ترکیه و از آنجا به بازارهای جهانی صادر کند. در این بازه زمانی:

- میزان صادرات : ۱,۳۰۷,۵۸۷,۰۶۲ بشکه
- میانگین قیمت فروش هر بشکه نفت اقلیم : ۵۶/۳ دلار
- مجموع درآمد : ۶۸,۲۸۸,۸۲۴,۷۹۵ دلار
- هزینه های فرآیند استخراج نفتی اقلیم (۵۶٪) : ۳۸,۲۴۱,۷۴۱,۹۸۶ دلار
- درآمد بازگشتی به خزانه اقلیم (۴۴٪) : ۳۰,۰۴۷,۰۸۲,۹۸۹ دلار

جدول شماره ۱ - میزان استخراج ، قیمت و درآمد نفت صادراتی اقلیم کردستان از طریق خط لوله صادراتی (۲۰۱۴ - ۲۰۲۳/۰۳/۲۵)

سال	بشکه	قیمت هر بشکه نفت (دلار)	درآمد (دلار)
۲۰۱۴	۳۳۵۳۸۳۱۱	۸۲	۲۷۵۰۱۴۱۵۰۲
۲۰۱۵	۱۳۳۱۳۹۳۹۸	۴۴	۵۸۵۸۱۳۳۵۱۲
۲۰۱۶	۱۸۳۶۴۲۰۵۷	۳۸	۶۹۷۸۳۹۸۱۶۶
۲۰۱۷	۱۸۰۰۲۸۳۰۳	۴۸	۸۶۴۱۳۵۸۵۴۴
۲۰۱۸	۱۳۱۷۲۹۳۹۷	۵۸/۷	۷۷۲۰۳۱۰۴۷۳
۲۰۱۹	۱۵۸۵۱۲۹۶۰	۵۲/۷	۸۳۴۹۷۴۹۷۳۳
۲۰۲۰	۱۵۸۱۴۵۴۱۲	۲۷/۸	۴۴۴۳۸۴۲۲۳۵
۲۰۲۱	۱۵۲۰۰۱۱۸۴	۵۹/۵	۹۰۳۷۸۸۷۰۲۲
۲۰۲۲	۱۴۴۶۵۵۶۱۴	۸۵	۱۲۳۳۱۴۱۷۸۴۸
۲۰۲۳/۰۳	۳۲۱۹۴۴۲۶	۶۷/۶	۲۱۷۷۵۸۵۹۴۰
جمع	۱۳۰۷۵۸۷۰۶۲	۵۶/۳	۶۸۲۸۸۸۲۴۹۷۵

در ۲۵ مارس ۲۰۲۳ دولت فدرال عراق شکایتی را به دادگاه بین‌المللی داوری در پاریس ارائه داد و صادرات نفت اقلیم کردستان متوقف شد، طی مدت زمانی که صادرات نفت اقلیم کردستان متوقف شده بود، بیش از ۲۵ میلیارد دلار ضرر به اقتصاد عراق و اقلیم کردستان وارد شد.

دوم: تولید و فروش داخلی نفت اقلیم (۲۰۲۴ - ۲۰۲۵/۷/۱۵)

پس از رأی دادگاه پاریس مبنی بر توقف صادرات نفت اقلیم، میدان‌های نفتی تولید خود را متوقف کردند. اما از ابتدای سال ۲۰۲۴، هر یک از میدان‌های: خورماله، تاوکی، شیخان، آترش، سرسنگ، اربیل و سرقلا به‌صورت تدریجی فعالیت خود را از سر گرفتند و نفت تولیدی خود را با قیمتی ارزان در داخل عرضه کردند.

تا تاریخ ۲۰۲۵/۷/۱۵، چند میدان نفتی اقلیم مورد حمله قرار گرفتند و پس از آن، تولید مجدد آغاز شد و نفت تولیدشده به شرکت بازاریابی نفت عراق (سومو) تحویل داده شد.

در این بازه، وضعیت درآمد ماهانه نفت اقلیم به شکل زیر بوده است:

- تعداد میدان‌های فعال ۷ میدان
- میانگین تولید روزانه : ۲۹۹,۷۰۵ بشکه
- میانگین تولید ماهانه : ۸,۹۹۱,۱۵۰ بشکه
- میانگین قیمت فروش هر بشکه در داخل : ۳۳/۹ دلار
- درآمد ماهانه : ۲۹۷,۵۰۷,۸۱۰ دلار
- سهم شرکت‌ها (۲۸٪) : ۸۴,۰۸۲,۵۳۵ دلار
- سهم حکومت اقلیم (۷۲٪) : ۲۱۳,۴۲۵,۲۷۵ دلار

جدول شماره ۲

میدان نفتی	تولید روزانه (بشکه)	تولید ماهانه (بشکه)	قیمت هر بشکه نفت (دلار)	درآمد (دلار)
خورمله	۹۰۰۰۰	۲۷۰۰۰۰۰	۳۲	۸۶۴۰۰۰۰۰
تاوکی	۸۲۰۸۱	۲۴۶۲۴۳۰	۳۵	۸۶۱۸۵۰۵۰
شیخان	۴۴۹۰۰	۱۳۴۷۰۰۰	۲۷	۳۶۳۶۹۰۰۰
اتروش	۳۵۳۰۰	۱۰۵۹۰۰۰	۳۳	۳۴۹۴۷۰۰۰
سرسنگ	۲۹۹۰۰	۸۹۷۰۰۰	۳۹	۳۴۹۸۳۰۰۰
اربیل	۹۰۲۴	۲۷۰۷۲۰	۳۳	۸۹۳۳۷۶۰
سرqlا	۸۵۰۰	۲۵۵۰۰۰	۳۸	۹۶۹۰۰۰۰
جمع	۲۹۹۷۰۵	۸۹۹۱۱۵۰	۳۳/۹	۲۹۷۵۰۷۸۱۰

صادرات مجدد نفت اقلیم کردستان

بر اساس توافقی که میان اربیل و بغداد صورت گرفت، از تاریخ ۲۷/۰۹/۲۰۲۵ اقلیم کردستان نفت استخراج شده خود را به شرکت سومو تحویل می‌دهد تا از طریق خط لوله جیهان صادر شود. طبق این توافق، اقلیم علاوه بر نفت، ماهانه ۱۲۰ میلیارد دینار از درآمدهای داخلی خود را نیز به بغداد پرداخت می‌کند و در مقابل، دولت مرکزی متعهد شده سهم بودجه و حقوق کارمندان اقلیم را پرداخت کند.

سهم اقلیم از بودجه عمومی و مبالغ پرداخت شده و مسدود شده (۲۰۱۴ _ ۲۰۲۵)

میزان سهم بودجه اقلیم کردستان در دوره صادرات نفت (۲۰۱۴ _ ۲۰۲۳/۳/۲۵)

- سهم اقلیم از بودجه عمومی عراق:

۱۱۸,۲۰۲,۴۷۶,۷۹۰,۰۰۰ دینار

- مبلغی که به اقلیم کردستان پرداخت شده است:

۱۶,۹۲۷,۵۳۳,۰۰۰,۰۰۰ دینار (معادل ۱۴٪ از سهم قانونی آن)

- مبلغ پرداخت نشده (مسدود شده) از سهم اقلیم:

۱۰۱,۲۷۴,۹۴۳,۷۹۰,۰۰۰ دینار (معادل ۸۶٪)

میزان سهم بودجه اقلیم کردستان در (۲۰۲۳/۳/۲۵ _ ۲۰۲۵/۱۲/۳۱)

- سهم اقلیم از بودجه عمومی عراق:

۴۰,۶۳۲,۰۴۰,۱۴۸,۰۰۰ دینار

- مبلغی که پرداخت شده است:

۲۳,۷۵۹,۹۷۴,۹۲۶,۰۰۰ دینار (معادل ۵۸٪)

- مبلغ پرداخت نشده (مسدود شده):

۱۶,۷۸۲,۰۵۶,۲۲۲,۰۰۰ دینار (معادل ۴۲٪)

مجموع سهم بودجه اقلیم و میزان پرداخت شده و نشده در بازه ۲۰۱۴ _ ۲۰۲۵/۱۲/۳۱

- کل سهم اقلیم از بودجه عمومی عراق:

۱۵۸,۸۳۴,۵۱۶,۹۳۸,۰۰۰ دینار

- مبلغی که پرداخت شده است:

۴۰,۶۸۷,۵۰۷,۹۲۶,۰۰۰ دینار (معادل ۲۶٪)

- مبلغ پرداخت نشده

۱۱۸,۰۵۷,۰۱۲,۰۰۰,۰۰۰ دینار (معادل ۷۴٪)

جداول شماره ۳

سهم اقلیم کردستان از بودجه عمومی عراق از ۲۰۱۴ - ۲۰۲۳/۰۳/۲۵

سهم اقلیم کردستان	مبلغ پرداخت شده به اقلیم	درصد پرداخت شده	مبلغ پرداخت نشده	درصد پرداخت نشده
۱۱۸,۲۰۲,۴۷۶,۷۹۰,۰۰۰	۱۶,۹۲۷,۵۳۳,۰۰۰,۰۰۰	۱۴٪	۱۰۱,۲۷۴,۹۴۳,۷۹۰,۰۰۰	۸۶٪

سهم اقلیم کردستان از بودجه عمومی عراق از ۲۰۲۳/۰۳/۲۵ - ۲۰۲۵/۱۲/۳۱

سهم اقلیم کردستان	مبلغ پرداخت شده به اقلیم	درصد پرداخت شده	مبلغ پرداخت نشده	درصد پرداخت نشده
۴۰,۶۳۲,۰۴۰,۱۴۸,۰۰۰	۲۳,۷۵۹,۹۷۴,۹۲۶,۰۰۰	۵۸٪	۱۶,۷۸۲,۰۵۶,۲۲۲,۰۰۰	۴۲٪

سهم اقلیم کردستان از بودجه عمومی عراق از (۲۰۱۴ - ۲۰۲۵/۱۲/۳۱)

سهم اقلیم کردستان (مجموع)	مبلغ پرداخت شده (مجموع)	درصد پرداخت شده	مبلغ پرداخت نشده (مجموع)	درصد پرداخت نشده
۱۵۸,۸۳۴,۵۱۶,۹۳۸,۰۰۰	۴۰,۶۸۷,۵۰۷,۹۲۶,۰۰۰	۲۶٪	۱۱۸,۰۵۷,۰۱۲,۰۰۰,۰۰۰	۷۴٪

میزان بدهی های انباشته حکومت اقلیم (۲۰۱۲-۲۰۲۵)

از سال ۲۰۱۲ به بعد، بدهی های حکومت اقلیم کردستان به صورت مستمر رو به افزایش بوده است. جدیدترین بدهی که در سال ۲۰۲۵ بر دوش حکومت اقلیم انباشته شده، مربوط به حقوق ماه های ۱۱ و ۱۲ کارکنان و حقوق بگیران است که میزان آن حدود: ۱ تریلیون و ۸۸۴ میلیارد دینار برآورد می شود.

مجموع بدهی های انباشته حکومت اقلیم:

• کل بدهی ها:

۳۶,۶۰۲,۳۳۶,۵۷۲ دلار

ترکیب بدهی ها:

♦ ۴۹/۵٪ به مبلغ: ۱۸,۱۰۸,۳۹۹,۴۵۰ دلار

شامل بدهی های:

- خارجی
- داخلی
- بانکی (TBI)
- تعهدات مالی دیگر

♦ ۵۰/۵٪ به مبلغ : ۱۸,۴۹۳,۹۳۷,۱۲۱ دلار

بدهی مربوط به حقوق کارمندان

جدول شماره ۴ - میزان بدهی های انباشته اقلیم کردستان

سال	میزان بدهی یک ساله (دلار)	مجموع بدهی (دلار)	درصد افزایش
۲۰۱۲	-	۱۰۰۰۰۰۰۰۰	-
۲۰۱۳	۱۸۰۰۰۰۰۰۰	۲۸۰۰۰۰۰۰۰	۱۸۰
۲۰۱۴	۵۸۰۰۰۰۰۰۰	۸۶۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۷/۱
۲۰۱۵	۸۴۰۰۰۰۰۰۰	۱۷۰۰۰۰۰۰۰	۹۷/۷
۲۰۲۰	۱۱۴۷۶۰۰۰۰۰	۲۸۴۷۶۰۰۰۰۰	۶۷/۵
۲۰۲۱	۳۱۶۱۰۰۰۰۰۰	۳۱۶۳۷۰۰۰۰۰	۱۱/۱
۲۰۲۳	۲۸۲۴۴۲۷۴۸۰	۳۴۴۶۱۴۲۷۴۸۰	۸/۹
۲۰۲۴	۷۱۳۶۳۶۳۶۴	۳۵۱۷۵۰۶۳۸۴۴	۲/۱
۲۰۲۵	۱۴۲۷۲۷۲۷۲۸	۳۶۶۰۲۳۳۶۵۷۲	۴/۱